

Драган Стојановић

БРВНО

Често се већ чуло о оном брвну које неко у свом оку не види, али утолико пре види трун у туђем и спреман је да на њега указује, да се њиме бави и да оптужује. „Ти си такав-и-такав, погледај само какав си...” Много се мање говори о ситуацији кад се не види или неће да се види брвно у туђем оку, али се сваки трун у својој преиспитује и куди, преувеличава се његов значај, истиче се неподношљивост његовог постојања и захтевају се одговарајуће санкције. Дешава се да при том никаквог труна ни нема – мада је то ретко; како би могло бити и какво је то око у које баш никаква трунчица светског зла није упала? И да ли би уопште било добро да такво 'савршенство' постоји? Какав би то хумус за сујету био!

Питање, међутим, није у томе. Питање је: да ли не штети видети брвно у туђем оку, а би-

ти заокупљен труном у своме, значи племени-ту самокритичност, или иза тога стоји нека ма-зохистичка душевна диспозиција, прејако Над-Ја, или можда својеврсна лукавост, посебна врста воље за моћ, која се остварује на заобилазним путевима? Погрешно васпитање? Искривљена перцепција, раздешени 'одбрамбени механизми'? Док размишљам о новијој историји, и уопште о историји, најзанимљивији ми се чини онај случај кад се некоме таква диспозиција *намеће*, кад поједини човек или читаве заједнице бивају присиљавани да све посматрају кроз такву моралну диоптрију. Они који имају одговарајуће знање и моћ разрадили су разноврсне поступке којима се, милом, силом, неком мешавином тог двога, оваква дипотрија натура као једина могућа, као једина коју одређени човек или одређено друштво заслужује. „Крив си, погледај у себе, не гледај у друге... Нећеш се ваљда мерити с *нама*?!” Наравно, кад би се говорило с таквом отвореношћу, успех би био мали или никакав. Смишљене су мање агресивне, двосмислене, топло-хладне 'дискурзивне тактике'. Њихово лицемерство је прозирно, али ипак – често делују.

На шта се у свему томе заборавља? На то да насиље и самовоља које одређују такве 'дискурзивне тактике' кваре и оне који их примењују и оне који их вољно-невољно, свесно-несвесно, прихватају или су им барем дуже изложени. живот није ружан само због тога, али у његовој ружноћи ово свакако има истакнуто место. Бити у моралним стварима и сагледавању и одмеравању кривице, своје и туђе, потпуно објективан – немогуће је. Али, разметати се својом кривицом није мање штетно за живот у врлини и правди него приписивати све зло само и искључиво неком другом, увек, и без обзира на све.

Познато је оно брвно на којем се срећу два овна. Или су били јарци? Сад, овнови или јарци, тек сваки хоће да буде по његовом, онај други мора да се склони. То јест да падне у реку. Или беше посреди провалија? Провалија или река, опасно је и неприхватљиво, једном и другом, једно и друго. Пасти с висине у реку може да буде подједнако погибелно као и сурвати се у провалију. Човек би пожелео неки мост (као онај на Жепи), неку ћуприју (као ону на Дрини), тако да ове рогоње могу с миром да се мимоиђу. Свако својим путем. Не морају да кажу један другом ни 'добар дан', ако неће. Важно је да нема сударања, нарочито не сударања воља. Где су ти мостоградитељи, ти добромислећи неимари; где су ти паметни људи? Обазирем се на све стране. Често мислим о њима.

ПАТЊА

Невероватно је колико патње човек може да поднесе, а да ипак остане не само жив, него и продуктиван, па и да помаже другима. Ето, Достојевски: осуда на смрт, већ на самом страстишту чека погубљење, робија, прогонство, епилепсија, коцкарска страст, чулне страсти, сиротиња, бекства – која трају годинама – од поверилаца, од доушника, надзиратеља... Па онда, морална кидана, Маша, Полина... Касније, умиру деца, негде тамо у Швајцарској. Суседи се жале да Ана Григоријевна сувише гласно плаче. Узнемирава их.

Истина, чува га Бог и помаже му. Али, ту је, управо у тој тачки, и огрома сумња. Није то само 'материјализам' („Склоните се у страну, ваше превасходство, хемија иде!"), савремени научно доказани атеизам... То је испитивање питања везаних за веру која одржава у животу 'упркос свему' управо у њиховој, да тако кажем, понорној димензији, сасвим независно од

науке, идеологије, социјалних проблема. Ако би било по Павловом, мора се бити уверен у вечни живот. Е, да... И настају *Кройка, Браћа Карамазови...*

Добро, то је Достојевски. Геније, посебна природа. А шта да се каже за оне безбројне који су били и остали анонимни, а савладали су и превазишли исте такве, можда и веће патње. Каква се тајна људског бивства крије у свему томе?

ИМЕ

Једна од важнијих ствари за човека јесте име, некад и надимак. *Nomen est omen* – то је можда претерана процена, али да људи веома држе до свог имена и у значајној мери однос према себи изграђују зависно од њега, то је неоспорно. Најзад, по имену човека 'идентификују', па од једног тренутка, врло рано, и он почиње себе да препознаје по њему. Именом се човек показује свету или се иза имена 'крије'. „Ко се крије иза тог имена?“ – то није само полицијско питање. Промена имена или увођење у оптицај такозваног 'уметничког имена' треба да олакша прилагођавање некој средини или остварење одређених амбиција. Стендал је место, да ли беше у Немачкој, али то мало кога занима: зна се *ко* је Стендал. Емил Нолде се у ствари звао Емил Ханзен; Нолде је село у којем се родио. Али, шта би ту имало да значи 'у ствари'. Зна се *ко* је Нолде.

Име се мора чувати, штитити, бранити – част, углед, слава повезују се с њим. Име мора остати неокаљано, као образ. Кад неко каже: „Најважније ми је да могу мирно да спавам“, он тиме упућује на оно што се може, или не може, повезати с његовим именом.

Има имена незгодних, тешких, тешко изговорљивих. Изговорити поједина имена неколико пута дневно дође као нека кура за мршављење, толико се енергије потроши. При том,

то није нужно или пре свега фонетско-артикулациони проблем. Изнурује и помисао на онога чије се име изговара. Копниш због свега што нечије име призива, свих тих незгодно распоређених, грубих и кртих *еџзистџеницијалних* консонаната.

А има и имена која крепе, озарују, носе, узносе – срце ти се смеје док су ти на уснама и у мислима. Све си здравији што их чешће изговараш. То је ретко, али догађа се.

Тешка имена сведоче о тминама света кроз које је тешко пробити се и усред белог дана. Увек је, и кад си сасвим сам, много таквих имена око тебе, иза тебе.

Да не говоримо да тегоба живљења не долази само од посматрања околине, ослушкивања шта је 'напољу'... Понекад је довољно загледати се у сопствену душу да би видео какве су врлети света у којем те 'воде' под неким именом.

ДОСЕТЉИВОСТ

Прича се да је, изнервирана оним што је неком приликом изјавио, извесна леди добадила Черчилу: „Кад бисте Ви били мој муж, дала бих Вам отров да га попијете.” Кажу да је он на то узвратио: „Госпођо, кад бисте Ви били моја жена, ја бих тај отров одмах и попио.” Тешко да се може дати строга дефиниција с општим важењем шта је досетљивост. Увек се ту поставља питање ко говори, коме, под којим околностима, када, шта чини 'контекст'. Слично као кад размишљамо о иронији. Потребна је подебела књига да би се расправило шта је иронија и шта се њоме постиже. Да ли и после те дебеле књиге преостаје више питања без одговора него оних што су како-тако расветљена, то остаје нејасно. Не знам да ли су се теоретичари такозване политичке коректности или феминистичке теоретичарке и теоретици изјашњавали о наведеном дијалогу. Веро-

ватно би се сви сложили да, упркос непостојању обавезујуће дефиниције, Черчилов одговор може послужити као пример досетљивости. Не знамо шта је на ту његову реплику одговорила љутита леди. А можда би, кад бисмо знали, то био неки још бољи пример брзог реаговања духа. Духа који брзо интервенише, мобилише се у моменту. Промптна мобилизација ове врсте није довољна за поменуту дефиницију, али, рекло би се, спада у њу.

Независно од свега овога, кад се каже *Черчил*, човеку свашта може пасти на памет. Други светски рат, гвоздена завеса, његова огромна биографија дјука Марлбороа, али и разне друге ствари, које немају никакве везе ни са историјом, ни са ратовањем, ни са политиком. Ако би неко можда овде приметио да је „све политика” и да, „ако се ти не бавиш политиком, она се бави тобом”, на такву примедбу би се морало одговорити да је то напросто нетачно.

ЛЕК

Као што је познато, лекови трују. Можда они каткад (привидно) и помогну, али главно је – да трују. Немали број, чак веома образованих људи допушта да се као лек користи само оно што је ’природно’. Рецимо, кисели купус, то може, али тамо неки прашкови – никако. Хемија. Зна се шта је хемија. На цени су чајеви, бели лук, кантарионово уље, облози од боквице, клековача-лозовача-вишњевача, мед наште срца, цимет (за смирење) – они упућенији говоре и о Ефеској води, води из Ефеса (далеко је Ефес, али је све природно), помиње се и туцани рог од носорога...

Стручањаци за рекламу у фармацеутској индустрији знају за оваква размишљања и приказују своје препарате као *натурално* или *својеродно* *природно*. Треба се некако прибли-

жити онима који ће радије умрети него што ће угрозити своје здравље пијући лекове.

И тако, људи се рађају, али и умиру. Могло би се рећи и овако: умиру, али се стално и рађају. То у сваком случају остаје тако.

MUNGO JERRY

Има, наравно, и много веселијих тема, охрабрујућих доживљаја. Негде у пролеће 1970 – Боже мој, кад је то било! – послала ми је Слава из Париза плочу групе MUNGO JERRY, која се успут није поломила, као што то иначе уме да буде. Пошаљеш некоме, рецимо, шољу од керамике, и она се поломи. (Остаје ти да крхотине, ако нећеш баш да их бациш у ђубре, однесеш негде у парк. Јер ићи на Père-Lachaise због тога, то...)

После толико година, или да кажем: деценија, разговарам подуже с младим човеком кога интересује пре свега књижевност. Закупљен је поезијом. У једном тренутку скрећем с теме и питам га да ли зна за ону песмицу *In the summertime*. Нешто није баш сигуран. Кажем му ја: „До следећег сусрета да се обавестите о бенду MUNGO JERRY, јер како иначе замишљате да разговарам с Вама...” „Хм, добро”, каже он. Кад, још исте вечери стиже ми од њега електронска порука (у међувремену је измишљен e-mail, и та измишљотина углавном добро функционише). Послао ми је читав елаборат о том 'бенду', после само површног истраживања на Интернету. Још су активни итд. Осећам задовољство, понајвише због уверења, које се, док читам његову поруку, у мени формира. Овај ће младић нешто направити од себе, у то нема сумње, говорим себи. То ми је тако јасно, као што ми је онда било јасно куда води све то с плочом која је преко пола света стигла цела. Има ствари које су ведро-несумњиве, несумњиво-ведре.

Оснажи њуђе изворе и бићеш снажнији. То је стих. Склон сам да у потпуности станем иза њега. Ма колико се иначе причало да песници лажу. Лажу, али ово је, рецимо, неоспорно. Верујем да би и мој млади саговорник тако разумео наведени 'поетски исказ'.